פרי עמלנו

פנינים והארות בפרשת השבוע • עלון מספר 619 • וירא

פתח תקווה
ממושבה למטרופולין
PETACH TIKVA
היחידה לתרבות חרדית
מינהל חברה וקהילה

מאוצרות הפרשה

מהרי שלש סאים קמח סולת לושי ועשי עוגות (יח, ו)

בפסוק מוזכר גם קמח וגם סולת שהם שני דברים שונים, ורש"י מפרש: סולת לעוגות וקמח לעמילן של טבחים לכסות את הקדירה ולשאוב מן הזוהמא. והרמב"ן כותב: ועל דרך הפשט, מהרי שלוש סאים קמח לעשות מהן סולת, והנה הוציאה מכל השלוש סאין, סולת נקיה מעט. הינו שמהרבה קמח יוצא מעט סולת.

מרנא ה'חתם סופר' מבאר את העניין בדרך דרוש, בפתיחה לחידושיו על מסכת חולין (נציין שדברי ה'חתם סופר' סתומים מעט, וכך ביאר בדבריו הגר"א גניחובסקי זצ"ל, ראה בספר 'בני ראם', סימן כז). אברהם אבינו סבר שיש לאפות מהקמח, ושרה אמנו עשתה מהקמח סולת ואז אפתה. ומבאר ה'חתם סופר' שהיה כאן שאלה של זריזין מקדימין למצוות מול הידור במצוה. שהרי מהר יותר לאפות מקמח ולקיים בזה מצות הכנסת אורחים, אולם לחם מסולת הוא משובח יותר וממילא הוא מהודר יותר למצות הכנסת אורחים.

והנה, בדבר זה נחלקו אברהם ושרה, מה לעשות כשיש לפנינו מקרה שזריזין מקדימין למצוות עומד מול הידור מצוה, ואנו יכולים לקיים את המצוה מיד בזריזות אך לא בהידור, או להמתין ואז לקיימה בהידור.

אברהם סבר שזריזין מקדימין למצוות עדיף והוא גובר על הידור מצוה, ולכן סבר שיש לאפות מן הקמח במהרה ולא להמתין ולעשות סולת. ואילו שרה סברה שהידור מצוה עדיף מזריזין, ולכן היא עשתה סולת כדי להדר ורק אחר כך אפתה.

וה'חתם סופר' מוסיף, שלמעשה היא לא יכלה לתת לחם (משום שנטמאה), והנה משום שלא נזדרזה לא התקיימה המצוה, והוא קורא ע"כ את הפסוק (משלי לא, כז) ולחם עצלות לא תאכל.

בדבריו מביא ה'חתם סופר' את דברי הרדב"ז שמסתפק האם זריזין מקדימין למצוות עדיף או הידור מצוה עדיף, והעלה שם שזריזין מקדימין למצוות עדיף, וכדברי אברהם אבינו. (המבשר תורני)

ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח (יט, כו)

וברש"י, ותבט אשתו מאחריו – מאחריו של לוט. ותהי נציב מלח – במלח חטאה ובמלח לקתה. אמר לה, 'תני מעט מלח לאורחים הללו'; אמרה לו, 'אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה' (ב"ר)

מהו 'מאחריו' והלא יותר הולם היה לומר 'מאחריה', שהביטה מאחריה לראות את סדום. ועוד, אם באה ללקות על עינה הרעה לאורחים, למה לקתה כאן ולא בעודה בסדום יחד עם שאר האנשים שהיתה עינם צרה באורחים. מתרץ ה'כלי יקר' שמה שכתב כאן 'מאחריו', היינו שהרהרה על אחרי מות לוט. אחר ימיו. כי דאגה מה יהא על פרנסתה אחרי מות בעלה. הרי כל מה ששיעבד לכתובה נותר בסדום ההפוכה כמו רגע, ושוב אין לו מה ליתן לה. ועל מחשבה צרה ואנוכית זו, נתמלאה סאתה ותהי נציב מלח. שכן בשעה שמידת הדין מתוחה, ולנגד עיניה היא רואה ארבע ערים נחרבות והופכות לגפרית ומלח, כיצד אין לה באותה שעה בראשה אלא דאגה עצמית על כתובתה?! על כך ראויה היא להיענש.

ועל כן נענשה דווקא כעת על מעשה המלח. לפי שזו ממש אותה צרות מחשבה וקטנות מוחין, שאחר שכבר הוכנסו האורחים והוגש להם משתה ערוך, חורה לה המעט שבמעט מלח. לכן נפרע ממנה כעת גם על ענין המלח לאורחים.

ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו וגו' ויאמר אבימלך אל אברהם מה ראית כי עשית וגו' (כ, ט-י)

נשאלת השאלה מפני מה נאמר פעמיים באותה שיחה "ויאמר": "ויאמר לו מה עשית" ושוב "ויאמר לו אבימלך מה ראית כי עשית"? הרי הוא במהלך שוטף של שיחה אחת מול אברהם אבינו ע"ה!?

ביאר מרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל, אבימלך החל לדבר עם אברהם בעזות משונה והתקיף אותו בחוצפה נגד כל היגיון. הוא גער באברהם אבינו ע"ה כאילו שאברהם הביא עליו ועל ממלכתו צרות: "מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי וכו' מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי!" וכי אברהם אבינו עשה לו משהו, הרי אבימלך הוא שלקח את אשתו של אברהם והביא על עצמו את הצרות, וכפוליטיקאי ממולח הוא ניסה לגלגל את האשמה על אברהם ולהאשימו בכל המתרחש: מה עשית לנו וכו' מעשים אשר לא יעשו עשית וכו'. כיון שכך, לא הגיב אברהם אבינו. שקט. דממה שררה במקום, ובלשונו של מרן הגרש"ז באידיש: "אבימלך האט געשריגן, האט אברהם זיך אפילו נישט אויסגעדרייט צו איהם, אזוי רעדט מען נישט!" (= אבימלך צעק אך אברהם אפילו לא הסתובב אליו... – כך לא מדברים). כיון שראה כי אברהם ע"ה לא מגיב על דבריו, ניסה אבימלך לשנות את תוכן ההתקפה, והחל שוב לדבר בסגנון טוב יותר: "ויאמר אבימלך" דברים של טעם: "ויאמר אבימלך מה ראית כי עשית את הדבר הזה" היינו מה הסיבה שאמרת לנו אחותי היא ולא גילית שהיא אשתך? וכו'. רק אז הסתובב אליו אברהם אבינו ונאות להשיב לו: "כי אמרתי רק אין יראת ד' במקום הזה והרגוני על דבר אשתי" ע"כ.

וישכם אברהם בבוקר (כב, ג)

כתב הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל שמבואר כאן בפסוק שאברהם אבינו הלך לישון באותו לילה לפני היום שהיה צריך לעקוד את בנו, וזה נורא, איך שייך ללכת לישון ולהירדם כמה שעות לפני שהולכים לשחוט את הבן שחיכו לו מאה שנה, ומבאר הרב הירש זצ"ל, שאברהם אבינו כל התכלית שלו היתה לעשות רצון שמים, וכיון שידע שהוא עושה את רצון השם, אין מקום לבלבול ופחד כלל. (דברי השירה)

כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים (כב, יז)

כתב רבי יהודה פתיה: בא אלי איש ושאלני: איה ההבטחה שהבטיח הקדוש ברוך הוא להרבות זרעו של אברהם, והלא אומות העולם מספרם הרבה יותר מישראל? ענה רבי יהודה פתיה: אברהם אבינו היה אדם אחד, היום יש ממנו חמשה עשר מיליון איש. אברהם אבינו לא היה האדם היחיד בזמנו, היו בזמנו עוד רבבות אנשים. אם לכל אחד מהרבבות הללו היו חמשה עשר מיליון צאצאים, כבר מזמן היה פיצוץ אוכלוסין ולא היה לכולם מקום על פני האדמה. כלומר, היחיד שיש לו חמשה עשר מיליון צאצאים הוא אברהם אבינו, אשר הקב"ה הרבה את זרעו יחסית לכל אלה שהיו סביבו. (לאור הנר)

ללמדך

בלי חשבונות!

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם (י"ח, א') ופרש"י בשם המדרש: "באלוני ממרא - הוא שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה עליו בחלקו". הנה כבר הקשה ב'שפתי חכמים': כלום יעלה על הדעת שאברהם יתייעץ עם מאן דהו האם לקיים את מצוותו של בורא העולם ברוך הוא? והביא ליישב בכמה אופנים, כאשר על פי אחד האופנים – התלבטותו של אברהם אבינו היתה האם לקיים את מצות מילה **בצינעה** או **בפרהסיה**, ובזה נטל עצה מידידיו, כאשר ממרא היה זה שיעץ לו למול את עצמו בפרהסיה. ולכאורה יש להבין: מה היה ספקו של אברהם אבינו? וכיצד נפשט ספק זה על ידי ממרא? את התשובה, נבין על פי המעשה הבא: היה זה בחורף של שנת תרנ"ב, כאשר עלה בידם של המשכילים להשפיע על הממשלה הרוסית, ולהביא לגזירתה של גזירה קשה על הישיבה הקדושה, ישיבת וולאז'ין המעטירה: על פי הגזירה, חוייבה הישיבה להקדיש שעתיים בכל יום ללימודי חול, שאם לא כן – יוצא כנגדה צו סגירה! ראש הישיבה באותה תקופה היה הגאון הנצי"ב, והוא חשש לקבל על עצמו את האחריות להחלטה כה כבדת משקל. בין אם יקבל את הגזירה ובין אם לאו – עתידה של הישיבה הקדושה מוטל על כף המאזניים! לבסוף, החליט הנצי"ב לכנס את גדולי הדור לאסיפה, בה תוצג השאלה, ותתקבל החלטה משותפת. ואכן, בעת האסיפה הוצגה תמונת המצב בפני גדולי הדור, אשר צידדו ברובם בכניעה לגזירה. הטענה היתה, כי אמנם מדובר בפגיעה ברוחה של הישיבה, אולם ככלות הכל, האפשרות האחרת, כלומר, סגירתה של הישיבה – גרועה יותר, כך שמוטב לבחור את הרע במיעוטו... אולם דעתו של בעל ה'בית הלוי', שהיה מראשי המדברים באותה אסיפה, היתה שונה. כשדמעות בעיניו, קם רבינו ה'בית הלוי' ואמר: "אמנם מחוייבים אנו להחזיק במעוז התורה ולעשות כל שניתן לשם הצלתו, שכן תפקידנו הינו להעמיד תלמידים ולמסור את התורה לדורות הבאים. אולם בכל זאת אנו מחוייבים, רק כל עוד ביכולתנו לעשות זאת בדרך המסורה לנו מדור לדור, הדרך שהתוו אבותינו ורבותינו! כעת, כאשר מבקשים השלטונות לשנות את אופיה וצביונה של הישיבה – אין האחריות שוב מוטלת עלינו, ומעתה, יבוא נותן התורה ויעשה את שלו, ואנו את נפשנו הצלנו!". ואמנם, בסופו של דבר התקבלה דעתו של בעל ה'בית הלוי', הנצי"ב הודיע לשלטונות כי אינו מקבל את הדרישה, והישיבה נסגרה! לימים, כאשר היה רבינו ה'חפץ חיים' מספר מעשה זה, היה מטעים ומוסיף: "בואו וראו עד היכן הגיעה דעת התורה של גאוני הדור הקודם... הלא אילו היו מקבלים את דרישת השלטונות, ומנהיגים לימודי חול בישיבת וולאז'ין – היתה התורה משתכחת מישראל! הלא כך היא דרכו של יצר הרע: הוא פותח בשעתיים של לימודי חול, ובסופו של דבר משאיר רק שעתיים ללימודי קודש... אילו ישיבת וולאז'ין היתה משנה את צביונה – בודאי היו עוד ישיבות אחרות צועדות בעקבותיה, ומי יודע מה היה נותר מעולם התורה? "אולם כעת, כאשר סירבו גדולי ישראל לקבל את הדרישה – אמנם נסגרה ישיבת וולאז'ין, אולם מסירת התורה נותרה כשהיתה... התורה מצאה לה מקומות אחרים להתגדר בהם, ישיבות נוספות הוקמו, והן המהוות כעת את מבצרי התורה בה משתמרת דרך הלימוד בטהרתה!". הרי לנו, כי תפקידנו אינו לערוך חשבונות שמים, ולהחליט מה יותר 'משתלם' עבור הריבונו של עולם... עלינו לעשות את שלנו – בשלימות המירבית, והקדוש ברוך הוא יעשה את שלו וידאג לכל השאר... ומכאן, תשובה לשאלתנו: שכן נראה כי התלבטותו של אברהם אבינו היתה, האם מוטב שימול את עצמו בפרהסיה – ובכך לגרום לקידוש שם שמים גדול, או שמא עדיף שימול את עצמו בצינעה – בכדי שלא להרחיק מעצמו את המון העם, שהרי מהותה של המילה הינה: יצירת הבדלה וריחוק בין אברהם וזרעו לשאר גויי הארץ. זו היתה התלבטותו של אברהם אבינו, ואותה פשט ממרא – בדיוק על פי היסוד שאמרנו זה עתה: הוא יעץ לאברהם אבינו למול את עצמו בפרהסיה, ולא לעשות חשבונות של 'רווח' ו'הפסד' עבור הריבונו של עולם... כלומר: הוא יעץ לו לעשות את שלו – באופן המושלם ביותר, שיגרום לקידוש שם שמים באופן הטוב ביותר, ועם ההשלכות – להשאיר לקדוש ברוך הוא להתמודד... ('ללמדך' מאוצרותיו של הרב מרדכי פרוינדליך זצ"ל)

פינת ההלכה

דין 'כלי שני' בכוס חד פעמית

שאלה: קיימא לן שכלי שני אינו מבשל. שאלתי, האם כלל זה תקף גם כשמדובר בכוס חד פעמית. כי הרי הטעם שכלי שני אינו מבשל הוא כידוע על פי דברי התוס' שבת מ' ע"ב שדפנות ה'כלי' מקררות, ואם כן אולי כוס חד פעמית שיתכן שאין לו שם 'כלי' ושמשום כך יש פוסלים אותו לקידוש, הרי שלפי זה אין בו את הטעם שדפנות ה'כלי' מקררות, ואולי לא יהיה לגביו הכלל ש'כלי שני' לא מבשל. ואמנם לא ראיתי למי שיכתוב בזה מפוסקי זמנינו ולכאורה מסתימתם נראה שאין חילוק. אשמח להבהרתכם בענין, ושכמ"ה.

תשובה: הצדק עמך, כי בכוס, או בכל כלי, חד-פעמי, היה מקום להסתפק אם נאמר בו הדין של כלי-שני אינו מבשל, ועל יסוד דברי התוספות שציינת (שבת מ: ד"ה וש"מ) כי הטעם לכך "שאין דופנותיו חמין והולך ומתקרר", כלומר שמאחר שדפנות הכלי לא התחממו יחד עמו ע"ג האש וכדו', והן קרות, אינו יכול לשמור על חומו, והוא הולך ומתקרר. אך השאלה בנדון זה, אינה מטעם שיש המחמירים (שו"ת אג"מ ח"ג, סי' לט) שלא לקדש בכוס חד-פעמית מחמת שאין לה חשיבות של כלי, מפני שהיא עומדת רק לשימוש חד פעמי ולאחר מכן היא מושלכת לאשפה, שהרי אפי' לדבריהם בנדו"ד לאו בחשיבותא תליא מילתא, ומה לי אם יש עליו חשיבות של שם כלי או לאו, והלא סו"ס יש כאן דפנות שלא התחממו עמו. וכי יעלה על הדעת שכלי העשוי זכוכית או מתכת וכיו"ב, שנפגם באופן שהוא פסול לנט"י, או שניקב באופן שאינו מקבל טומאה, יאבד יחד עם זה גם את הדין שכלי-שני אינו מבשל? ! – אתמהה ! מה שהיה אפשר אולי לדון בזאת הוא מחמת המציאות שכלים חד פעמיים שומרים על חום האוכל או המשקה הניתן בהם יותר מכלים רגילים אחרים, כתוצאה מהחומרים מהם הם עשויים, והחוש יעיד כי מרק חם הנמזג לצלחת חד פעמית, או תה חם הנמזג לכוס חד פעמית, שומרים על חומם הגבוה למשך זמן ממושך יותר, עד כדי כך שהלשון יכולה בקלות להיכוות מלגימה מהם לאחר שנמזגו מכלי ראשון שהוסר מע"ג האש. אך הלכה למעשה פשוט וברור שאיננו מבדילים בכך, וכמו שציינת מסתימת כל הפוסקים, שכן סו"ס יש כאן דפנות קרות שלא התחממו עם התבשיל או עם המשקה, ובוודאי שגם באופן זה הם הולכים ומתקררים ומאבדים מחומם, אף שזה בקצב איטי יותר, ולא מצינו שחילקו חז"ל בין סוגי כלים, או בשיעור הזמן שעל המאכל או המשקה לשהות בתוך הכלי-שני, כשם שלא חילקו בשיעור הזמן שחלף מעת שהכלי-ראשון הוסר מע"ג האש (כל עוד הוא בחום שהיס"ב), וכלל גמור טבעו לנו שכלי-ראשון בכוחו לבשל ואילו כלי - שני אינו מבשל. אם ברצונך להחכים ולהרחיב ידע והבנה בהסברת הכלל שכלי-שני אינו מבשל, על יסוד סברת התוספות שציינת כדאי שתעיין בספרו של ראש המכון המנוח, הגאון האדיר רבי לוי יצחק הלפרין זצ"ל, שו"ת 'מעשה-חושב' (ח"ה, סי' יג, אות ב), שם הוא דן אם תבשיל שהוחם במיקרוגל, שבו רק האוכל מתחמם ולא הדפנות, דינו ככלי-ראשון או ככלי-שני, ואגב אורחא הוא מבאר לפי"ז את הסברות והדיעות בדין דבר גוש בכלי-שני ובדין עירוי מכלי-ראשון, ואכמ"ל. עוד כדאי שתעיין בספר 'הליכות-שלמה' (מועדים, פ"ג, בארחות הלכה הע' 54) במה שהביאו מכת"י של מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בחידושיו למס' שבת ולמס' פסחים בטעמא ובגדרי דכלי-שני אינו מבשל. (גליון אספקלריה שעל ידי מכון מדעי טכנולוגי להלכה)

מזל טוב

<u>מרכז העיר:</u> משפחת קירשנבאום לנשואי הבן משפחת מזרחי לנשואי הבן משפחת בקשט לנשואי הבת
משפחת סגל להולדת הבת משפחות רוני לוי להולדת הבן הנכד <u>גני הדר:</u> משפחת רוב לאירוסי הבת